

УДК 332.13

Кондра О.Р.

*старший викладач кафедри економіки та підприємництва
Прикарпатського інституту імені Михайла Грушевського***НАРОЩУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ****CAPACITY PRODUCTION CAPACITY OF RURAL AREAS
IN THE CONTEXT OF REGIONAL FOOD MARKET****АНОТАЦІЯ**

У статті розкрито сутність виробничого потенціалу, а також запропоновані шляхи нарощування оборотних активів підприємств, напрями підвищення ефективності використання їх виробничих потужностей, шляхи оптимізації структури основних фондів цих підприємств, сформульовано пропозиції, орієнтовані на покращення інвестиційної привабливості регіонального продовольчого ринку.

Ключові слова: регіональний продовольчий ринок, виробничий потенціал, оборотні активи, основні фонди, трудовий потенціал, інвестиції.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыта сущность производственного потенциала, а также предложены пути наращивания оборотных активов предприятий, направления повышения эффективности использования производственных мощностей, пути оптимизации структуры основных фондов этих предприятий, сформулированы предложения, ориентированные на улучшение инвестиционной привлекательности регионального продовольственного рынка.

Ключевые слова: региональный продовольственный рынок, производственный потенциал, оборотные активы, основные фонды, трудовой потенциал, инвестиции.

ANNOTATION

The essence of production potential, and the ways of increasing current assets of enterprises, lines of improving the efficiency of their production capacity through the optimization of the structure of assets of these enterprises, formulated proposals aimed at improving the investment attractiveness of the regional food market.

Keywords: local food market, production capacity, current assets, fixed assets, labor potential investment.

Постановка проблеми. Для ефективного використання потенціалу аграрних підприємств необхідно системно досліджувати його виробничий потенціал з точки зору ключових структурних елементів та характеру взаємодії між ними. Особливої уваги потребує дослідження основних напрямів нарощування виробничого потенціалу сільських територій у контексті регіонального розвитку та функціонування окремих регіональних ринків, насамперед продовольчого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням у цій сфері присвячена значна кількість наукових праць таких учених, як З.В. Герасимчук, В.Л. Галушак, В.В. Папп, Л.О. Петкова, З.С. Варналій та ін. [1–4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим поки що з наукової та практичної точок зору недостатньо повно досліджено питання взаємозв'язку складових виробничого потенціалу сільських тери-

торій з підвищенням ефективності функціонування регіонального продовольчого ринку.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити сутність виробничого потенціалу, а також запропонувати шляхи нарощування оборотних активів підприємств, напрями підвищення ефективності використання їх виробничих потужностей, шляхи оптимізації структури основних фондів цих підприємств, сформулювати пропозиції, орієнтовані на покращення інвестиційної привабливості регіонального продовольчого ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективне функціонування продовольчих підприємств можливе за умови якісного розвитку матеріально-технічних, структурно-функціональних, соціально-трудова та інших елементів потенціалу, що забезпечить їх конкурентоспроможність. У свою чергу, результативність функціонування підприємств на регіональному продовольчому ринку залежить від повноти, раціональності та ефективності використання виробничого потенціалу сільських територій.

Виробничий потенціал з точки зору економічної теорії можна охарактеризувати як матеріальну умову для відтворення земельних, трудових та матеріально-технічних ресурсів та як сукупність збалансованих факторів для ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств незалежно від форми власності [10]. Він є однією з основних характеристик підприємства і безпосередньо пов'язаний з соціально-економічним розвитком країни.

Потенціал будь-якого рівня виникає як результат взаємодії ресурсів, що його забезпечують, а отже, нарощування виробничого потенціалу підприємства полягає в поліпшенні стану використання його ресурсів, тобто за рахунок їх підвищення.

Нарощування виробничого потенціалу сільських територій включає заходи (напрями) щодо раціонального та оптимального розміщення продовольчих підприємств, покращення матеріально-технічної бази галузі, організації вирощування і зберігання сільськогосподарської сировини (рис. 1).

Ефективність використання виробничого потенціалу сільських територій повинна ґрунтуватися на результатах аналізу діяльності

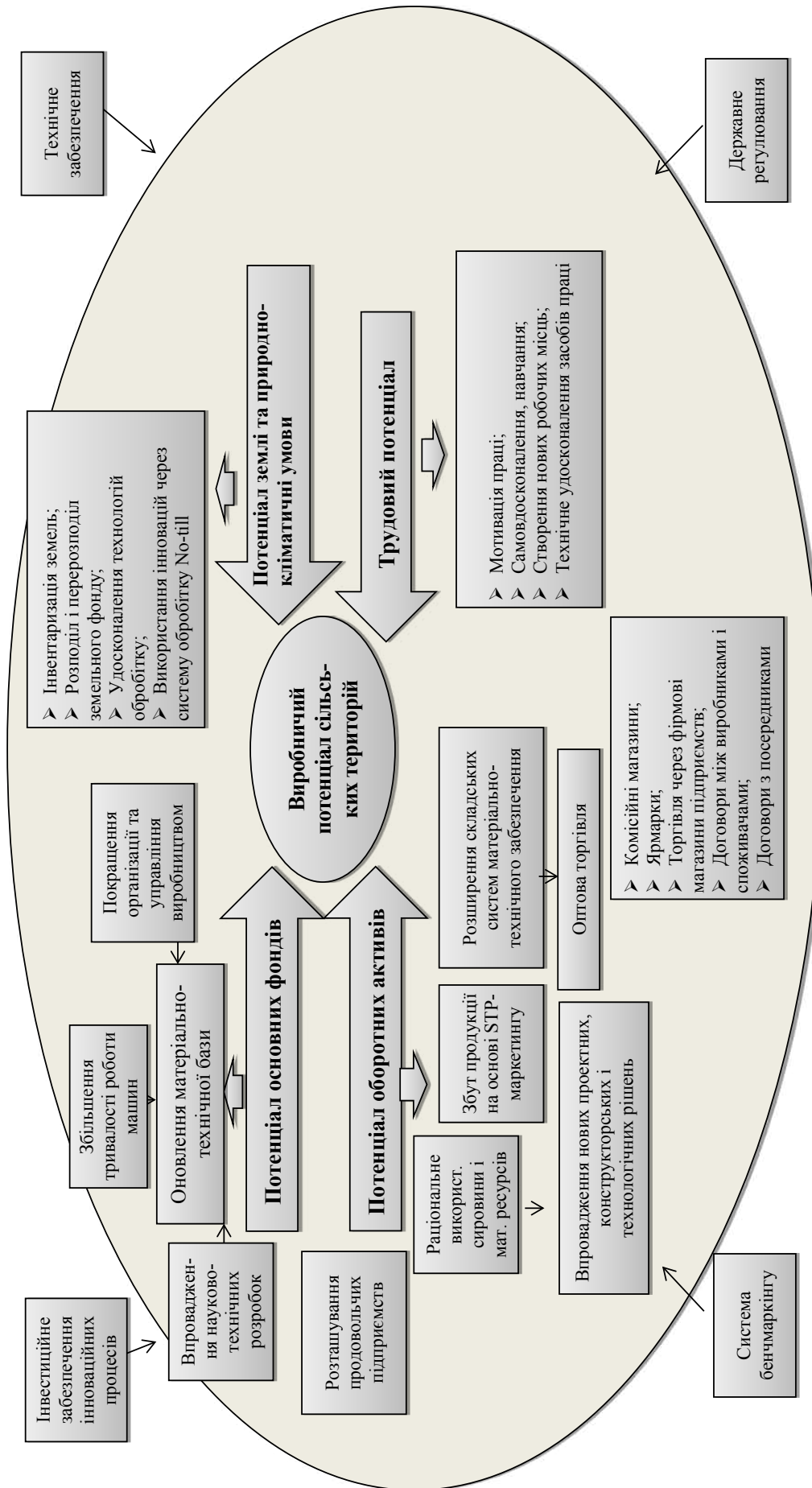

Рис. 1. Напрями нарощування виробничого потенціалу сільських територій
Власна розробка

окремих підприємств агропродовольчого сектору, локалізованих в їхніх межах. Одним з ключових показників економічного розвитку вказаних підприємств є використання основних виробничих фондів, орієнтоване на зростання обсягів виробництва продукції. При цьому найактивнішою частиною основних фондів є машини і обладнання.

Аналіз забезпеченості технікою сільськогосподарських підприємств регіону дає змогу виявити напрями нарощування виробничого потенціалу його сільських територій. Так, рівень технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Львівської області дає підстави для висновку про необхідність розширення машинно-тракторного парку та його технологічного оновлення (табл. 1).

У порівнянні з 2007 р. у 2013 р. на Львівщині відбулося значне скорочення сільськогосподарських машин. Внаслідок цього відбувається зниження якості робіт в аграрному секторі регіональної економіки, що призводить до збільшення термінів їх виконання і тягне за собою зростання виробничих витрат на проведення ремонтних робіт, що в остаточному підсумку негативно позначається на собівартості продукції та рентабельності її виробництва, знижуючи тим самим виробничий потенціал сільських територій.

За даними Головного управління статистики у Львівській області, станом на 2013 р. у межах сільських територій спостерігається тенденція до зростання вартості основних фондів, але не такими ж темпами, як у промисловому виробництві. Це зумовлено вищою прибутковістю не аграрних видів економічної діяльності та їх більшою привабливістю для інвесторів. Унаслідок цього інвестиції переважно спрямовувались у розвиток виробництв, сконцентрованих у містах, що негативно позначалося на формуванні виробничого потенціалу сільських територій.

Крім того, значна частина основних фондів сільськогосподарських підприємств регіону не є придатними для диверсифікованого виробництва продукції, що звужує сферу їхнього застосування. Внаслідок цього виникає дефіцит фінансових ресурсів сільгоспвиробників, який обмежує можливість придбання ними

нових технічних засобів. Тому підприємствам – суб'єктам регіонального продовольчого ринку для підвищення ефективності використання власних основних фондів необхідно постійно здійснювати оптимізацію поточних витрат з метою інтенсифікації їх використання.

Одне з основних місць, що визначають економічний розвиток виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств і сільських територій загалом, відводиться оборотним активам. Вони забезпечують безперервність процесу виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції, повноти і вчасного фінансування підприємницької діяльності на селі за мінімальних витрат коштів та товарно-матеріальних цінностей.

Ефективне використання оборотних активів визначає ліквідність і платоспроможність підприємств, локалізованих у сільській місцевості, а також веде до стійкого економічного зростання сільських територій (рис. 2).

Рис. 2. Структура оборотних активів підприємств сільськогосподарського, лісового та рибного господарства у Львівській області, тис. грн. [5; 6]

Дані рис. 2 свідчать про те, що на підприємствах сільськогосподарського, лісового та рибного господарства у Львівській області за досліджуваний період існує тенденція постійного збільшення оборотних активів (з 936964,2 тис. грн. у 2007 р. до 7205462,4 тис. грн. у 2013 р.).

Таблиця 1

Наявність техніки сільськогосподарських підприємств у Львівській області в період 2007–2013 рр., од.

№	Вид техніки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013 до 2007 %
1.	Трактори	4270	3927	3736	2550	2519	2478	2329	54,5
2.	Вантажні автомобілі	-	-	-	1935	1859	1925	1619	83,7*
3.	Комбайни для збирання зерна	1346	1216	1154	783	763	756	654	48,6
4.	Комбайни для збирання картоплі	63	61	62	29	33	43	32	50,8
5.	Комбайни для збирання буряків	177	150	127	81	71	62	41	23,2

Розроблено на основі: [5]

*Порівняння 2013 р. до 2010 р. (%)

Водночас для збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та зростання пропозиції на регіональному продовольчому ринку необхідно забезпечити удосконалення механізму управління оборотними активами в межах сільських територій. Пріоритетними напрямками такого удосконалення мають стати:

- максимальне наближення продовольчої продукції до споживача (в процесі планування бізнесу та виробництва сільськогосподарської сировини і продуктів її переробки необхідно забезпечити правильне розміщення виробництва, оптимізувавши його наближення як до споживачів, так і до джерел сільськогосподарської сировини, що призведе до скорочення транспортних витрат, паливних ресурсів, а також сприятиме залученню дешевої робочої сили з сільських територій);

- розширення складських систем матеріально-технічного забезпечення за допомогою оптової торгівлі через договори між виробниками та споживачами, уникаючи посередників (застосовуються за умови регулярного стабільного споживання продукції, сировини у великих обсягах); за договорами з посередниками (застосовуються, коли замовляється незначна кількість продукції); фірмові магазини підприємств; торгівля за зниженою ціною сировиною та матеріалами, які залишилися після збуту, через комісійні магазини в регіоні; торгівля на оптових ярмарках за участю зацікавлених підприємств.

- впровадження механізованих вантажно-розвантажувальних робіт на основі застосування прогресивних технологій;

- економне і раціональне використання сировинних і матеріальних ресурсів через оптимізацію структури ресурсоспоживання на основі впровадження нових проектних, конструкторських і технологічних рішень, які дозволяють підвищити комплексність використання матеріальних ресурсів;

- організація збуту готової продукції на основі концепції STP-маркетингу, яка базується на прийнятті стратегічних рішень з трьох напрямків: сегментація, вибір цільового ринку, позиціонування.

Аналізуючи досвід провідних підприємств агропродовольчого сектору, слід констатувати, що досягнути високого рівня ефективності сільськогосподарського виробництва можливо тільки завдяки інвестиціям, орієнтованим на інноваційний розвиток господарюючих суб'єктів. Основним джерелом інвестування аграрних підприємств є власні кошти, бюджетні ресурси та кошти, залучені з комерційних джерел. Проте в сучасних умовах переважна частина сільгоспвиробників, як і державний бюджет, не можуть належним чином інвестувати модернізацію власного розвитку. Особливо це стосується сільських територій Західного регіону України, зокрема, Львівської області,

де переважають дрібні товаровиробники, представлені переважно особистими господарствами населення.

Аналіз динаміки вкладень капітальних інвестицій в розвиток сільського господарства Львівщини за минулі роки показує, що після незначного спаду у 2012 р. на 49,8 млн. грн. (11,8%), у 2013 р. спостерігається нарощування обсягу інвестицій на 60,2 млн. грн. (16,2%) в порівнянні з попереднім роком. Більшість капітальних інвестицій йде на придбання техніки та на ремонт транспортних засобів і реконструкцію виробничих площ та приміщень, а також на збільшення обсягу випуску існуючої продукції, розширення асортименту продукції тощо (рис. 3).

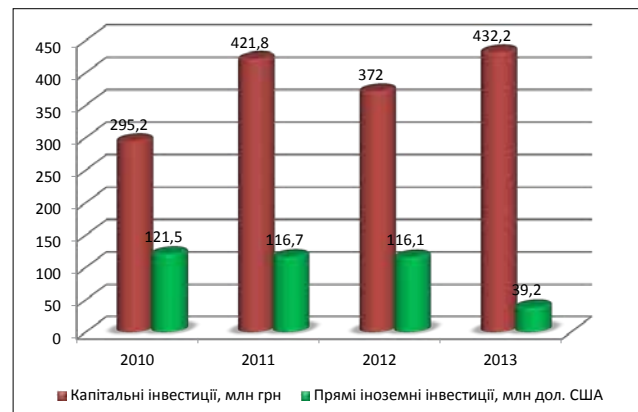

Рис. 3. Обсяги капітальних та прямих іноземних інвестицій у сільське, лісове та мисливське господарство у Львівській області [6]

Недостатній попит на продукцію великою мірою стримує інвестиційний розвиток сільськогосподарських підприємств, оскільки негативно впливає на формування прибутку, що в свою чергу є основним джерелом інвестицій. Тому більшість підприємств вкладають кошти не так у збільшення ефективності виробництва, як у забезпечення підтримки його поточного рівня.

Іноземні капіталовкладення у 2013 р. в регіоні скоротилися до 76,9 млн. дол. США, що на 66,2% менше, ніж в попередньому році. На нашу думку, інвестиційна активність пішла на спад в результаті інфляції та зниження стійкості національної валюти, дефіцитом бюджету, а здебільшого – з прорахунками та недосконалістю законодавства. Унаслідок недофінансування відбувається катастрофічна спрацьованість устаткування та техніки, що призводить до зростання навантаження на одиницю цієї техніки і тим самим знижує ефективність функціонування підприємств – суб'єктів регіонального продовольчого ринку.

Існує також ціла низка інших негативних чинників, які стримують інвесторів вкладати кошти в розвиток сільського господарства. До них можна віднести нестабільність вітчизняного законодавства, значне податкове навантаження, низьку частку залучених коштів вітчиз-

няних інвесторів, загальний спад виробництва, незавершеність процесів земельної реформи та інституційних перетворень в сільському господарстві та в суміжних галузях агропромислового комплексу, зменшення припливу фінансових ресурсів у галузі агропромислового комплексу (падиння виторгу від реалізації продукції) внаслідок скорочення платоспроможності населення на продовольство, високі ставки за кредити, збитковість підприємств аграрного виробництва, неврегульованість питання купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення на фоні низького ступеня захисту інвестиційних ризиків тощо.

Нейтралізувати негативний вплив цих чинників можливо через розробку детальної поетапної стратегії реформування аграрного сектору економіки, вдосконалення фінансової і податкової політики, розбудову цивілізованого ринку сільськогосподарської продукції, надання адресних субсидій і дотацій аграрним підприємствам, формування електронної бази даних та належне інформування зацікавлених суб'єктів про інвестиційну привабливість аграрних підприємств, підтримка розвитку пріоритетних галузей сільськогосподарського виробництва у вигляді цільових виплат підприємствам, технічне переозброєння та впровадження новітніх технологій шляхом оптимізації структури перерозподілу внутрішніх ресурсів, руйнування монополізації виробництва, стимулювання імпорту та експорту (звільнення від експортного мита), спрощення процедури отримання дозволів, віз, зниження рівня корупції, фінансове стимулювання іноземних інвесторів.

Основними чинниками інвестиційної привабливості суб'єктів регіонального продовольчого ринку Львівської області, локалізованих у межах сільських територій, є: відносно вищий, порівняно з іншими регіонами, рівень ефективних виробників у сільському господарстві та агробізнесі; наявність відносно кваліфікованої дешевої робочої сили; вигідне географічне розташування біля кордону з ЄС; потужний переробний сектор; наявність двох потужних аграрних ВНЗ і низки наукових інститутів аграрного профілю; розвинена мережа комерційних банків, їх філій, контор та кредитних спілок у сільській місцевості; наявність консалтингових служб тощо [9, с. 71–72].

Подальший розвиток регіонального продовольчого ринку пов'язаний з підвищенням рентабельності виробництва, наповненні продовольчого ринку сучасною високоякісною продукцією, відповідною стандартам ЄС, нарощування експорту сільськогосподарських товарів до сусідніх країн Європи.

Важливою проблемою розвитку підприємств агропродовольчого сектору регіону є недостатні виробничі потужності. Тому часто вирощену в сільському господарстві продукцію неможливо вчасно переробити. Втрачається багато сировини під час транспортування й зберігання. В цілому

тільки 3/5 виробленої сільськогосподарської продукції надходить до споживача. Через високу собівартість виробництва продукції значна частина підприємств не працює, а зібрана сільськогосподарська сировина вивозиться в інші країни.

Виробничі потужності підприємств Львівської області дозволяють забезпечити населення продуктами за фізіологічними потребами, задовольнити найвибагливіші потреби різних груп споживачів. Однак у більшості підприємств спостерігається стійке недовикористання виробничих потужностей, погіршення якості продукції. Це обумовлено дефіцитом сировини для переробки та належними їй якісними ознаками. В поєднанні з низькою купівельною спроможністю населення це призвело до структурних зрушень в асортименті продукції сільськогосподарських підприємств.

Отже, необхідно провести реконструкцію і технологічну модернізацію виробничих потужностей підприємств продовольчої сфери регіону, а також ланок виробничої, транспортно-логістичної та маркетингової інфраструктур.

Висновки. Таким чином, на нашу думку, основними шляхами нарощування виробничого потенціалу сільських територій регіону з метою підвищення ефективності функціонування підприємств продовольчого сектору регіону та розвитку регіонального продовольчого ринку є:

1. Підвищення ефективності використання основних фондів шляхом:

- оновлення та технічного удосконалення основних засобів;

- впровадження досягнень науково-технічного прогресу, що дасть змогу підвищити рівень механізації та автоматизації виробництва;

- збільшення тривалості роботи машин та механізмів за допомогою правильної організації технічно-профілактичного обслуговування та ремонту устаткування.

2. Підвищення ефективності використання виробничих потужностей завдяки удосконаленню структури основних фондів підприємства.

3. Підвищення потенціалу землі шляхом покращення цільового використання сільськогосподарських угідь.

4. Підвищення ефективності використання трудових ресурсів через:

- удосконалення кадрової політики;

- навчання та підвищення кваліфікації, спрямування інвестицій у здоров'я і людський капітал працівників;

- розвиток підсобних виробництв і промислів;

- розвиток трудомістких галузей (тваринництво, овочівництво);

- збільшення об'єктів роздрібної торгівлі, стимулювання самозайнятості населення в особистих господарствах.

5. Налагодження сучасної інфраструктури продовольчого ринку, що була б економічно привабливо для залучення іноземних інвестицій та значних приватних капіталовкладень шляхом

удосконалення будівництва шляхів, електромереж, налагодження системи водопостачання, меліоративних споруд, підвищення рівня інформатизації сільськогосподарських підприємств тощо;

6. Збільшення експортного потенціалу виробників продукції рослинного та тваринного походження, забезпечуючи:

- покращення умов кредитування виробництва експортної продукції, включаючи закупівлю сировини і матеріалів, які не виробляються в регіоні та Україні, а також надання здешелених кредитів для модернізації та реконструкції виробництва;

- створення спеціалізованих банків для кредитування сільсько-господарських підприємств на пільгових засадах (під гарантії держави);

- покращення репутації Львівської області як прикордонного регіону на міжнародному ринку продовольства та як регіону – виробника екологічно чистих і безпечних продуктів шляхом розробки та реалізації державної програми просування агропромислових товарів, сільськогосподарської продукції та продовольства на зовнішні ринки, яка передбачає організацію виставок, де робитиметься акцент на системах гарантування походження й відповідності продукції та її традиційних особливих якостей.

Перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі зумовлюються необхідністю вивчення можливостей застосування системи бенчмаркінгу (виробничого бенчмаркінгу) як одного з інструментів нарощування виробничого потенціалу сільських територій та розвитку підприємств продовольчого сектору регіональної економіки в умовах дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герасимчук З.В. Політика розвитку проблемних регіонів: методологічні засади формування та реалізації : [монографія] / З.В. Герасимчук, В.Л. Галушак. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 248 с.
2. Папп В.В. Структурування економіки в регіональних суспільних системах: теорія, методологія, практика / В.В. Папп. – Львів : Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2007. – 71 с.
3. Петкова Л.О. Економічне зростання в Україні: регіональний вимір / Л.О. Петкова. – Черкаси : ЧДТУ, 2004. – 271 с.
4. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : [монографія] / За ред. З.С.Варналія. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.
5. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lv.ukrstat.gov.ua/>.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Будзяк О.С. Наукові основи регіонального сільськогосподарського землекористування (на прикладі Львівської області) 2002 р. : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.08.01 / О.С. Будзяк ; НАН України. Рада по вивченню продукт. сил України. – К., 2002. – 19 с.
8. Майовець Є.Й. Аграрне підприємство в трансформаційній економіці України : дис. ... д. е. н. : спец. 08.00.01 / Є. Й.Майовець ; Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2007. – 412 с. – С. 369-412.
9. Іваницька Г.Б. Іноземні інвестиції в АПК : [монографія] / Г.Б. Іваницька. – Львів : Вид-во Львівського НАУ. – С. 71–72.
10. Величко О.В. Організаційно-економічні передумови ефективного використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств / О.В. Величко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Серія «Економічні науки». – Х. : ХНТУСГ. – 2012. – Вип. 127. – 326.